

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
„Исказивање будућности глаголским облицима и конструкцијама у италијанском и
српском језику“
мр Наташе Јанићијевић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовао комисију

Комисију је, на основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 27. 04. 2016. године.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Др Мила Самарцић, редовни професор за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабрана у звање редовног професора 1. фебруара 2012, Филолошки факултет Универзитета у Београду.
2. Др Весна Крајишник, доцент за област Српски језик, предмет Методика српског као страног језика; изабрана у звање доцента 16. априла 2013, Филолошки факултет Универзитета у Београду.
3. Др Данијела Ђоровић, доцент за област Италијанистика, предмет Италијански језик; изабрана у звање доцента 17. маја 2011, Филозофски факултет Универзитета у Београду.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Наташа, Лука, Јанићијевић

2. Датум рођења, општина, република:
03. 09. 1975, Београд (општина: Савски венац), Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:
12. 03. 2008, Филолошки факултет, Универзитет у Београду, *Фразни глаголи у савременом италијанском језику: категорија, облици и употреба*

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
Лингвистика

Кратка биографија:

Наташа Јанићијевић је рођена 03. 09. 1975. у Београду, где је завршила основну школу

и гимназију. На Филолошком факултету у Београду дипломирала је 1999. на Катедри за италијанистику и стекла звање професора италијанског језика и књижевности. Магистарски рад под насловом *Фразни глаголи у савременом италијанском језику: категорија, облици и употреба* одбранила је у марту 2008. године. Од 01. 07. 2000. ради на Филолошком факултету у Београду на предмету Италијански језик на Катедри за италијанистику. У септембру 2010. Стекла је међународни сертификат за наставника италијанског као страног језика (CEDILS, Certificazione in didattica dell'italiano a stranieri) Универзитета *Ca' Foscari* из Венеције. Објавила је седам научних радова у домаћим и страним часописима и зборницима радова и учествовала с радовима на бројним конференцијама у земљи и иностранству. Посебно је занимају синтакса италијанског језика и контрастивна анализа италијанског и српског језика.

Библиографија:

- Janićijević, N. (u štampi). Italijanski anteriorni futur i njegovi srpski ekvivalenti. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa "Kulture u prevodu" (04. – 06. 06. 2015) Beograd, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Janićijević, N. & Radojević, D. (2015). I verbi sintagmatici in italiano L2. In: Nikodinovska, R. (ed.), *Parallelismi linguistici, letterari, culturali*. Skoplje: Università Ss. "Cirillo e Metodio", Facoltà di filologia "Blaže Koneski", 263-274.
- Janićijević, N. (2013). Transponovani vremenski oblici za izražavanje budućnosti u italijanskom i srpskom jeziku. U: Vučo, J. & V. Polovina (eds.), *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima, knjiga 2 (Edicija Filološka istraživanja danas, tom III)*. Beograd: Filološki fakultet, 161-172.
- Janićijević, N. (2013). I verbi sintagmatici italiani e i loro equivalenti serbi. *Italica Belgradensia* 2: 144-157.
- Janićijević, N. (2011). Italijanski frazni glagoli sa partikulom *via* i njihovi ekvivalenti u srpskom jeziku. *Anali Filološkog fakulteta* XXIII/2: 173-181.
- Janićijević, N. (2011). Frazni glagoli u nastavi italijanskog jezika. U: J. Vučo & B. Milatović (eds.), *Stavovi promjena – promjena stavova. Zbornik radova*. Nikšić: Filozofski fakultet, 272-281.
- Janićijević, N. (2009). Značenje i funkcija postverbalnih partikula u italijanskim fraznim glagolima. *Anali Filološkog fakulteta* XXI: 351-366.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Исказивање будућности глаголским облицима и конструкцијама у италијанском и српском језику“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација *Исказивање будућности глаголским облицима и конструкцијама у италијанском и српском језику* има 201 страну и садржи следећа поглавља: Увод (стр. 1-11), *Време и језик* (стр. 12-28), *Исказивање будућности италијанским простим футуром и српским футуром I* (стр. 29-61), *Исказивање будућности италијанским антериорним футуром и српским футуром II* (стр. 62-91), *Исказивање будућности транспонованим глаголским временима у италијанском и српском језику* (стр. 92-120), *Исказивање будућности кондиционалом прошлим у италијанском језику* (стр. 121-127), *Исказивање будућности конјунктивом у италијанском језику* (стр. 128-147), *Исказивање будућности неличним глаголским облицима у италијанском и српском језику* (стр. 148-165), *Исказивање будућности перифрастичном конструкцијом stare per + инфинитив и њеним*

синонимима у италијанском језику (стр. 166-171), *Исказивање будућности конструкцијом „имати и да + презент“ у српском језику* (стр. 172-176), *Исказивање будућности конструкцијама с модалним глаголима у италијанском и српском језику* (стр. 177-185), *Закључак* (стр. 186-190) и *Литература* (стр. 191-201).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У уводном поглављу (стр. 1-11) представљени су предмет истраживања и његови циљеви, описани су метод истраживања и језички узорак не коме је оно спроведено, као и теоријски оквир у који се оно смешта. Главни предмет ове докторске дисертације је проучавање, опис и поређење глаголских облика и конструкција за изражавање будућности у италијанском и српском језику. Основни циљ истраживања јесте да се утврди којим се глаголским облицима и конструкцијама у италијанском и српском језику изражава семантичка категорија будућности, да се опишу њихове синтаксичко-семантичке вредности, као и да се њиховим међусобним поређењем стекне увид у контрастивне односе и установе сличности, разлике, као и неке њихове индивидуалне карактеристике у реализацији ове семантичке категорије. Још један од циљева јесте да се утврде одговарајући српски еквиваленти италијанских футурских маркера и, обрнуто, одговарајући италијански еквиваленти српских футурских маркера. У овој дисертацији италијански и српски маркери за будућност проучавају се и пореде применом дескриптивне методе и методе контрастивне анализе. Како би се стекао што бољи увид у сличности и разлике између два језика кандидаткиња примењује метод двосмерне анализе, што значи да се глаголски облици и конструкције пореде идући и од италијанског ка српском и од српског ка италијанском. Негде се ова средства пореде паралелно, а негде сукцесивно. Будући да је перспектива посматрања двосмерна, језички узорак на коме је вршено испитивање састоји се од грађе из оба језика. Ова грађа преузета је из две врсте извора: граматика италијанског и српског језика и електронских корпуса (корпус *Coris* Универзитета у Болоњи и *Корпус савременог српског језика*). При одабиру грађе кандидаткиња је водила рачуна и о разликама између говорног и писаног језика, па је у њу уврстила и примере преузете с телевизије и из усмене комуникације. Уз то један мањи број примера преузет је и из једнојезичних италијанских речника, двојезичног италијанско-српског речника и са интернет сајтова. Узети су у обзир само они облици и употребе које припадају стандардном италијанском и српском језику, а занемарене варијанте које припадају субстандарду или регионалним варијететима. Кандидаткиња своје истраживање базира на приступу који се одвија према принципу „од значења ка форми“, односно од „функције ка средству“, као и на њему супротном, али комплементарном приступу од „форме ка значењу“, односно „од средства ка функцији“. Полазећи, дакле, од семантичког плана који представља основу за анализу и поређење, кандидаткиња у раду идентификује и разматра сва формална средства која деле исто категоријално (футурско) значење, односно све глаголске облике и конструкције којима је референца на будућност, ако не основно, макар једно од значења. Анализом која полази од плана израза испитује свако од идентификованих средстава, њихове значењске нијансе, функционалну дистрибуцију, као и неке њихове специфичности. Уз то, за сваки како италијански, тако и српски футурски маркер наводи његов одговарајући синонимни облик (уколико постоји) и указује на степен њихове семантичке еквиваленције, као и на контекст и услове у којима су међусобно заменљиви. У овом поглављу дат је и преглед релевантне литературе о средствима за исказивање будућности у италијанском и српском језику.

Друго поглавље обухвата шест потпоглавља. У њему се кандидаткиња укратко осврће на време као мисаону и језичку категорију, тачније на поимање времена и на начине на које се оно исказује у језику, а потом на граматичку категорију глаголских времена као основног експонента темпоралности у италијанском и српском језику. У овом поглављу кандидаткиња разматра и однос глаголских времена и осталих граматичких и семантичких категорија (аспект, акционалност, глаголски начин, модалност) која се тичу исказивања времена у језицима. У истом поглављу кандидаткиња детаљније описује семантичку категорију будућности, њен значењски садржај (референца на будућност, предвиђање, намера, жеља, наредба, могућност итд.), а затим идентификује глаголске облике и конструкције којима се она остварује у италијанском и српском језику, а који се детаљније обрађују у наредним поглављима. Кандидаткиња у овом потпоглављу такође истиче да се у дисертацији обрађују само глаголски облици и конструкције за исказивање будућних радњи чије је извршење, без обзира на положај референцијалне тачке, смештено након тренутка говора, тј. у сферу „праве“ будућности, и да се не узимају у разматрање будуће радње које заправо припадају прошлости. Имајући у виду да се категорија будућности у неким својим деловима укршта и преплиће с категоријом модалности, кандидаткиња такође истиче да се у истраживању не повлачи оштра граница између темпоралности (будућности) и модалности, односно између временских и модално обојених употреба глаголских облика и конструкција. Премда се у истраживању примењује синхронијски приступ, кандидаткиња се и из дијахронијске перспективе укратко осврће на развој и граматикализацију маркера за будућност у језицима, а потом и на развој и граматикализацију италијанског простог футура и српског футура I, као основних експонената семантичке категорије будућности у двама језицима.

Наредна поглавља (од 3. до 11. поглавља) представљају средишњи и најважнији део дисертације. У њима су крајње темељно и прецизно описани, анализирани и контрастивно размотрени сви глаголски облици и конструкције за изражавање будућности у италијанском и српском језику. За сваки италијански футурски маркер утврђени су одговарајући српски еквиваленти и, обрнуто, за сваки српски футурски маркер утврђени су одговарајући италијански еквиваленти. Уз то, за сваки како италијански, тако и српски футурски маркер наводи се његов одговарајући синонимни облик и указује на степен њихове семантичке еквиваленције, као и на контекст и услове у којима могу алтернирати. На крају сваког од ових поглавља дато је потпоглавље под називом *Закључак*, у коме се изводе и сумирају закључци и запажања у вези са појединачним средствима која су у њему разматрана.

Треће поглавље посвећено је простом футуру и футуру I, који у глаголском систему италијанског и српског језика представљају примарно језичко средство за исказивање семантичке категорије будућности. Кандидаткиња истиче да се основна временска функција простог футура и футура I потпуно поклапа у италијанском и српском језику, као и разна семантичка обележја која се њима могу изразити. Разлике између ова два глаголска облика огледају се најпре у њиховој синтаксичкој дистрибуцији јер се прост футур може реализовати и у временским реченицама, где је употреба футура I искључена, као и у погодбеним, где се футур I ретко јавља и то са специфичним значењем. С друге стране, футур I се јавља у неким типовима зависних реченица у којима употреба простог футура није могућа јер одговарајући везници у италијанском језику захтевају употребу конјунктива. Кандидаткиња такође запажа да се разлике између ова два глаголска облика огледају и на прагматичком плану, као и у њиховој фреквенцији употребе јер се у италијанском језику за обележавање будућности много чешће може употребити презент.

У четвртом поглављу кандидаткиња анализира италијански антериорни футур и српски футур II. За разлику од аутора граматика италијанског језика, који, без дубље анализе, само констатују могућност супституције антериорног футура футуром I и поткрепљују је малобројним примерима, кандидаткиња указује и на разлике у њиховом значењу и износи своја запажања о условима који би морали да буду задовољени да би они у овој синтаксичкој позицији могли да буду међусобно заменљиви. Анализом синтаксичко-семантичких вредности антериорног футура и футура II, кандидаткиња закључује да се употреба и значење ова два глаголска облика само делимично поклапа, како на семантичком, тако и на синтаксичком плану. Кандидаткиња установљава да одговарајући српски еквиваленти антериорног футура могу бити футур II, презент, футур I и перфекат, док преводну парадигму футура II чини чак осам глаголских облика у италијанском језику (антериорни футур, прост футур, презент, сложени перфекат, конјунктив презента, партицип прошли, прост и сложени инфинитив).

Пето поглавље посвећено је транспонованим (пренесеним) глаголским временима, која се, изван својих основних временских значења, у одговарајућем контексту могу употребити и за исказивање будућних радњи. У глаголска времена подложна транспозицији у будућност спадају пре свега презент и у италијанском и у српском језику, а под одређеним околностима и прошла времена, и то перфекат и аорист у српском, сложени перфекат и имперфекат у италијанском, с тим што се имперфекат разликује од осталих како италијанских тако српских транспонованих времена по томе што будућу радњу фиктивно измешта у прошлост. Кандидаткиња закључује да се употреба презента за будућност у двама језицима доста поклапа, с обзиром да поседују многа заједничка обележја, али да је могућност транспоновања презента у поље будућности много већа у италијанском него у српском језику, јер је српски презент за будућност ограничен пре свега видском природом глагола, а донекле и његовим лексичко-семантичким особинама. Разлике између ова два глаголска облика огледају се и на нивоу прагматике исказа. Без обзира на разлике између прошлих времена и на чињеницу да преводни еквивалент једног прошлог времена није нужно и увек прошло време у другом језику, кандидаткиња долази до закључка да су њихова значења у већини случајева веома слична, као и њихова синтаксичка дистрибуција. Ова времена се најчешће јављају у независним реченицама, а у њихова заједничка обележја спада исказивање намере, жеље и уверености у извршење будуће радње.

У шестом поглављу разматра се употреба италијанског кондиционала прошлог за исказивање будућности. С обзиром да се радња њиме исказана увек оријентише према неком прошлом тренутку и да за његово функционисање није релевантан моменат говора, он може да означи радње смештене како пре, тако и после тренутка говора. Како кандидаткиња истиче таква временска употреба кондиционала прошлог поклапа се са релативном употребом српског футура I.

Седмо поглавље посвећено је футурској употреби италијанског конјунктива (презента, перфекта и имперфекта). У овом поглављу кандидаткиња детаљно и систематизовано описује и објашњава у којим синтаксичко-семантичким околностима облици конјунктива могу бити употребљени у функцији означавања будуће радње. У анализи она полази од допунских реченица и разматра којим семантичким класама могу припадати глаголи уз које конјунктив има референцу на будућност, а потом разматра његову футурску употребу и у осталим врстама зависних реченица. Будући да српски језик нема формални кореспондент италијанском конјунктиву, кандидаткиња је на основу истраживања закључила да се на

српски језик футурско значење конјунктива преноси футуром I, презентом, а у временској реченици и футуром II.

У осмом поглављу обрађују се нелични глаголски облици у функцији означавања будуће радње. Кандидаткиња у овом поглављу, између осталог, указује и на различит третман који нелични глаголски облици имају у граматичкој традицији италијанског, односно српског језика. Док се у италијанском језику они посматрају као глаголски облици који могу сами да конституишу реченицу, у српском језику се реченица с неличним глаголским обликом не посматра као посебна реченица већ као део просте реченице. Кандидаткиња утврђује да од свих неличних глаголских облика право футурско значење има само италијански инфинитив и да у таквој употреби он увек може алтернирати с простим футуром. Његов српски еквивалент је скоро увек футур I јер српски инфинитив, по правилу, нема значење будућег времена. Што се осталих неличних облика тиче, они увек означавају релативне будуће радње.

Девето поглавље посвећено је италијанској перифрастичној конструкцији *stare per* + инфинитив и њеним синонимима. Српски језик не поседује аналогну глаголску перифразу, а њено значење се преноси на српски језик употребом конструкције „само што није“ или одговарајућим глаголима и изразима. У овом поглављу кандидаткиња укратко разматра и футурску употребу конструкције *andare a* + инфинитив, која не спада у стандардна језичка средства, али се све чешће чује у говорном језику, па се поставља питање да ли је она ушла у процес граматикализације и да ли ће се развити у перифрастичну конструкцију за означавање блиских будућих радњи.

У десетом поглављу обрађује се конструкција *имати да* + презент, као један од алтернативних футурских маркера у српском језику. Кандидаткиња показује да поред футурског значења ова конструкција носи у себи и различита модална значења, која, у зависности од контекста или лица које врши радњу, могу бити деонтичка или епистемичка. Модално футурско значење ове српске конструкције најчешће се на италијански језик преноси простим футуром, а у појединим случајевима и презентом или модалним глаголом *dovere* ‘морати’, ‘требати’ + инфинитив или *да*-конструкција.

У једанаестом поглављу разматрају се конструкције с модалним глаголима. Иако ове конструкције немају примарну функцију да означе будућност, уз своје основно модално значење и оне могу имати дозу футурског значења. Кандидаткиња показује да се употреба модалних глагола у великој мери поклапа у италијанском и српском, али и да оба језика испољавају и поједине специфичности, нарочито када је у питању упућивање на будуће радње конструкцијама с италијанским модалним глаголом *volere* односно српским хтети, а у појединим случајевима и с италијанским модалним глаголом *dovere* ‘морати’, ‘требати’.

Закључак је последње, дванаесто, поглавље дисертације Наташе Јанићијевић. Пошто су на крају сваког поглавља изнети закључци, како о сваком појединачном средству које се у њему разматра, тако и о контрастивним односима који су у њему анализирани, кандидаткиња у овом поглављу износи опште закључке о начину функционисања семантичке категорије будућности у италијанском и српском језику и истиче њихове најбитније сличности и разлике. Контрастивна анализа семантичке категорије будућности показала је да и један и други језик поседују бројна средства за обележавање будуће радње, међу којима у оба језика централно место заузима футур. Анализом је такође утврђено да је број тих средстава нешто већи у италијанском него у српском језику. Општи закључак који кандидаткиња изводи контрастивном анализом глаголских облика и конструкција за изражавање будућности у италијанском и српском језику јесте да се између ова два језика јављају апсолутна поклапања,

делимична поклапања, као и разлике, јер оба језика поседују и неке своје специфичности у начинима реализације семантичке категорије будућности. Ове три врсте односа манифестују и на граматичком (морфо-синтаксичком) и на семантичком плану.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији. Навести називе радова, где и када су објављени. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

Janićijević, N. (u štampi). Italijanski anteriorni futur i njegovi srpski ekvivalenti. Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa “Kulture u prevodu”(04. – 06.06. 2015) Beograd, Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.

Janićijević, N. (2013). Transponovani vremenski oblici za izražavanje budućnosti u italijanskom i srpskom jeziku. U: Vučo, J. & V. Polovina (eds.), *Savremeni tokovi u lingvističkim istraživanjima, knjiga 2 (Edicija Filološka istraživanja danas, tom III)*. Beograd: Filološki fakultet, 161-172.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је својом дисертацијом детаљно проучила, описала и контрастивно анализирала глаголске облике и конструкције за исказивање будућности у италијанском и српском језику. Анализирајући различите футурске маркере у италијанском и српском језику, она је указала и на неке до сада неуочене особине и/или недовољно обрађене функције пре свега италијанских глаголских времена и начина, чиме је проширила већ постојећа сазнања о начинима исказивања будућности у италијанском. Од посебног значаја су кандидаткињина запажања и закључци у вези са употребом италијанског конјунктива у функцији означавања будуће радње, али и других глаголских облика попут anteriornog футаура и транспонованих глаголских времена. Веома су значајна и оригинална и њена запажања у вези са односом различитих футурских маркера према синонимним облицима, односно о различитим значењским нијансама који сваки од њих носи. Ипак, највећи значај ове дисертације огледа се у томе што она представља прву свеобухватну и исцрпну контрастивну анализу глаголских облика и конструкција за исказивање будућности у италијанском и српском језику, а тиме и важан научни допринос италијанско-српским контрастивним истраживањима. Поред тога што су установљени одговарајући српски еквиваленти италијанских футурских маркера и, обрнуто, одговарајући италијански еквиваленти српских футурских маркера, кандидаткиња је у овој дисертацији дошла до врло вредних и важних запажања и закључака о сличностима и разликама у начинима на које се универзална семантичка категорија будућности остварује у италијанском и српском језику. У целини посматрано, ова дисертација доноси врло вредне научне резултате који су значајан допринос како италијанистици и србистици, тако и општој лингвистици и према свим критеријумима представља врло вредно и оригинално научно дело. Резултати до којих се дошло у овом истраживању имају не само теоријски, већ и традуктолошки и дидактички значај. Они могу, наиме, имати и практичну примену у настави италијанског и српског језика, у састављању уџбеника, као и у теорији и пракси превођења. Сазнања из овог истраживања могу бити од користи и за општелингвистичка и типолошка проучавања. Осим тога, ова дисертација може бити подстицај за евентуална будућа истраживања посвећена различитим семантичким категоријама (попут посесивности,

модалности, каузалности, концесивности и других) и начинима на које се оне могу реализовати у италијанском и српском језику.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Докторска дисертација мр Наташе Јанићијевић представља прву свеобухватну и исцрпну контрастивну анализу глаголских облика и конструкција за исказивање семантичке категорије будућности у италијанском и српском језику. Написана строгим научним, али истовремено и изузетно једноставним и занимљивим стилем, уз примерен методолошки апарат, одабир богатог истраживачког узорка и размотрену литературу (145 библиографских јединица), ова дисертација даје велики научни допринос једној до сада неистраженој области контрастивне лингвистике. Резултати овог истраживања доприносе пре свега бољем познавању сличности и разлика између италијанског и српског језика, као и неких њихових специфичности у погледу исказивања универзалне семантичке категорије будућности. Они у великој мери расветљавају и синтактичко-семантичке односе између два језика, а представљају и драгоцен традуктолошки и дидактички допринос.

Због свега претходно реченог, као и онога што овим извештајем није обухваћено, сматрамо да докторска дисертација *Исказивање будућности глаголским облицима и конструкцијама у италијанском и српском језику* мр Наташе Јанићијевић неоспорно заслужује високу позитивну оцену.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да извештај прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидаткињу позове на усмену одбрану пред истом комисијом.

У Београду, 10. маја 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

1. Проф. др Мила Самарцић

2. Доц. др Весна Крајишник

3. Доц. др Данијела Ђоровић